

اولین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج فرهنگ و هنر ایران

art.confnashr.ir

سیر تحول مد در نیمه دوم قاجار

علی محمودی عالمی*، صدیقه ادراکی^۲

استادیار گروه هنر دانشگاه مارلیک نوشهر

دانشجوی کارشناس ارشد طراحی لباس دانشگاه مارلیک نوشهر

چکیده

چکیده:

نوع پوشش قشرهای متفاوت یک جامعه، برگرفته از رفتارهای اجتماعی و آداب و سنن و اقلیم و ... و فرهنگ خاص متعلق به آن جامعه است. هر قوم و جامعه ای، برای اینکه به ماهیت و موقعیت کنونی خویش پی ببرد، بهتر است قبل از هر چیز به پیشینه خود نظری بیفکند. با توسعه فعالیتهای اجتماعی و فرهنگی در جامعه ها و شکل گیری عقاید دینی مذهبی در ذهنیت مردم، پوشاک و نوع رنگ و جنس و شکل و سبک دوخت آن زمینه و نقش کارکردی آن در اجتماع بیشتر نمایان می شود ایران به دلیل موقعیت حساس جغرافیایی که داشته همیشه مورد تهاجم بوده و نیز از دوره قاجار آزادی از قیود و الزامات اجتماعی و فرهنگی و وضعیت خوب اقتصادی، تنوع طلبی قشر مرفه و صنعتی شدن اروپا سبب شد که نوع تفکر، طرز زندگی و آداب پوشیدن لباس دچار دگرگونی شود. بررسی تاریخ لباس ایرانیان بیانگر تاثیر ژرف فرهنگ لباس ما ایرانیان بر دیگر ملل در گذشته تا تاثیر معکوس آنان بر فرهنگ پوشش ما را به خوبی نمایان می کند. در این مرحله ایرانیان تحت تاثیر فرهنگ، آزادی و مرکزیت قانون در اروپا قرار گرفتند البته دوره ی جنگ ها را باید دوره ی مقدمات آشنایی ایرانیان با تجدد دانست. مسئله لباس و شکل و نوع آن، امری ساده و سطحی که بتوان محصول سلیقه افراد دانست نیست بلکه تابع شرایط اقتصادی و اجتماعی و اقلیمی آن جامعه، جهانی بینی و ارزشهای حاکم بر فرهنگ آن نیز می باشد. تغییرات تدریجی لباس زنان و مردان در طول دوره قاجار، بررسی جامعه آن روز از لحاظ وضعیت ظاهری مردم طبق مستندات تاریخی، سفرنامه ها، نقاشی ها و پوشاک سنتی که در مجموعه ای از کفش، لباس، کلاه و همچنین زیور آلات و جواهرات محلی خلاصه می شود، گنجینه ای پر بهایی است که هر ملت در نگهداری و حفظ و سپردن آن به نسلهای بعدی باید تمام سعی خود را به کار گیرد.

واژه های کلیدی: مد - لباس - قاجار -

مقدمه

فکر ایجاد لباس ناشی از احتیاج انسان به دفاع در برابر عوامل طبیعی بوده است ولی لباس نیز مانند دیگر وسایل زندگی بشر وقتی پا از عرصه رفع احتیاج بیرون گذاشت حالت تفننی به خود گرفت و در طول زمان با توجه به مقتضیات اقلیمی، عادات و رسوم و فرهنگ و تمدن هر قوم و ملتی تغییرات و ابتکاراتی گوناگون در دوخت و شکل و تزئین آن به کار گرفته شد و مانند دیگر وسایل زندگی جلوه گاه ذوق و هنر بشر گردید.

در این تحقیق دوره قاجاریه که از سال ۱۲۱۰ تا ۱۳۴۰ ه. ق از نظر تقسیمات تاریخی لباس شهرنشینان مخصوص پایتخت این سلسله یعنی تهران و روند تحول و دگرگونی تاریخی - اجتماعی هر یک از تن پوشها و کارکردهای اجتماعی و تاثیر پذیری و تاثیر گذاری آنها که زمینه ای مهم و ارزشمند در پژوهشهای مردم شناسی به شمار می روند مورد مطالعه و بررسی قرار می گیرد.

زیرا آنچه که در پوشاک مردم یک گروه اجتماعی یا یک قوم و جامعه اهمیت دارد، یکی الگوهای فرهنگی است که مردم در انتخاب مواد، رنگ، شکل و اسلوب، دوخت جامه و اندازه هر یک از آنها به کار می برند، دیگری نقش و عملکردی است که برخی از تن پوشها در زمینه های گوناگون فعالیتهای اجتماعی، فرهنگی، شغلی و در مناسک و مراسم آیینی و دینی مردم ایفا می کنند.

در اینجا منظور از مد لباسهای رایج و مورد استفاده مردم در آن زمان می باشد که در دوره قاجار در نتیجه ارتباط مستقیم با فرهنگ و تمدن غرب که با رفت و آمدهای سیاحان و تجار و مسافرتهای پی در پی پادشاهان ایران و عمالشان به کشورهای غربی، مظاهر این تمدن و فرهنگ در شکل لباس این دوره حاصل گردید.

مدارک زیادی از این پوشاک در حال تحول اواخر دوره قاجار، در دست است که در مقایسه با گذشته، تحول سریعی را به نظر می رسانند. ولی این تحول، در شلوار و کلاه، بیشتر از پیراهن و قبا، بچشم می خورد. (ضیاء پور، ۴۰۶)